

yezid'in soyundan gelen mensuplarıyla Pakistan'ın Kohat ve Tirah bölgelerinde yaşayan Patanlar'ın bazıları tarafından uygulanmaktadır (bk. REVŞENİYYE).

Eserleri. Bâyezîd inanç ve düşüncele-
rini yaymak maksadıyla pek çok eser ve
risâle kaleme almıştır. Eserlerindeki üs-
lûp tasavvufidir. Önce konu ile ilgili âyet
ve hadisleri, daha sonra da büyük âlim
ve süfüllerin sözlerini nakleder. Zikretti-
ği hadisler arasında yer alan bazı kutsî
hadislerin kendisine de ilham yoluyla
bildirildiğini, Arapça ve Farsça ilhamlar
aldığını söyler. Araştırmacılar, onun eser-
lerinde kullandığı Arapça'nın gramer ba-
kımından bozuk olduğunu belirtir. Eser-
lerinde zaman zaman Peştü (Afgan) dili-
ni de kullanmıştır.

1. *Hayrül-beyân*. Kırk bölümdür. Bazı
bölümleri Arapça ve Farsça, bazıları ise
Afgan ve Hint dilleriyledir. G. Morgen-
stierne eserin bazı bölümlerini İngilizce'ye
tercüme ederek neşretmiştir ("Notes
on an old Pashto manuscript containing
the Khair-ul-bayân of Bayâzid Ansari",
New Indian Antiquary, II [1939-1940], s.
566-574). Bâyezîd vefatı sırasında mürid-
lerine önemle **vahdet-i vücûd*** fikrini
anlatan bu eserini okumalarını tavsiye et-
miştir. 2. *Maşûdü'l-mü'minîn*. Revşeniye mensuplarının okuyup amel etme-
lerini sağlayacak bir eser yazmasını oğ-
lu Ömer'in kendisinden rica etmesi üze-
rine kaleme alınmıştır. Arapça olan eser
yirmi bir bölümden ibarettir. Akıl, iman,
havf ve recâ, şeytan, dünya ve âhîret gi-
bi konularla tarikatın sekiz mertebesini
anlatır (eserin yazma bir nüshası için bk.
Brockelmann, II, 791). 3. *Şurâtu't-tevhîd*.
Bâyezîd'in kendisini pîr-i kâmil olarak
gördüğü zamana kadar olan hayatını an-
lattığı, yer yer Arapça ve Farsça olarak
yazılmış otobiyografik bir eserdir. 1571'-
de kaleme alınan eser, hükümdar ve
emirlere hitaben yazılan bir bölümle so-
na ermektedir. Bâyezîd'in bir elçi vasi-
tasıyla devrin sultanı Ekber Şah'a tak-
dim ettiği bu eser, M. A. Şekûr tarafın-
dan baş tarafı kısmen tahrip olmuş bir
nüshadan neşredilmiştir (Peşâver 1952).
4. *Hâlnâme*. Farsça olan eserin aslı mev-
cut olmamakla birlikte Bâyezîd'in ha-
lifelerinden Ali Muhammed Kandeherî
tarafından gözden geçirilmiş ve geniş-
letilmiş şekli günümüze kadar gelmiştir
(bk. Aligarh Muslim University Subhân-
lah koleksiyonu, nr. 920-37). Bâyezîd'in
hayatını anlatan bu manzum eser, ha-
yatının silâhlı mücadele ile geçen son iki
yılına dair bilgi vermemektedir. *Hâlnâ-*

me şerhinde Bâyezîd'in Afgan kültürü-
ne ve özellikle Peştuca ile Afgan müsi-
kisine hizmetinden bahsedilerek oğul-
larının ve tarikat mensuplarının onun
yolunu takip ettikleri ve bunların şiir ve
müsiki ile meşgul oldukları kaydedilmek-
tedir. Ayrıca *Hâlnâme*'de adı geçen ve
günümüze ulaşmayan *Fahrü'l-ğâlibîn*
adlı bir eseri daha vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *Nühzetü'l-havâtır*, IV,
49; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 791; A. Schim-
mel, *Islam in the Indian Subcontinent*, Leiden
1980, s. 87, 147; Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî, *el-
İlmâmü's-Serhendî*, Küveyt 1983, s. 41-45;
Dharma Bhanu, "The Rausbania Movement
and The Mughals", *IC*, XXVI/2 (1952), s. 57-
67; S. A. Rizvî, "Rawshaniyya Movement I",
Abr Nahrain, VI, Leiden 1965-66, s. 63-91; VII
(1967-68), s. 62-98; Mir Wali Khan Mashûd,
"Rowshni Movement Bâyezîd Anşârî's Life
and Teachings", *IS*, IX/4 (1970), s. 317-329;
H. Beveridge, "Bayezid", *IA*, II, 398; D. S. Mar-
goliouth, "Revşeniye", *a.e.*, IX, 719-720; Mu-
hammed Şafî, "Bâyezîd Anşârî", *El²* (Ing.), I,
1121-1124.

H. KÂMİL YILMAZ

BAYEZİD HALİFE

(ö. 922/1516'dan sonra)

Mutasavvîf şair.

Babasının adı Abdullah'tır. Doğum ta-
rihi belli değildir. Bâyezîd-i Rûmî ve Der-
viş Bayezid diye de bilinir. Çelebi Halife
adıyla meşhur olan mürsîdi Cemâl-i Hal-
vetî'nin işaretini üzerine Edirne'ye gelip
yerleşti. Kendisi için Kıyık Mezarlığı ya-
nında bir tekke yaptırıldı. Tekkeye gelir
getirmesi için bir de köy vakfedildi. Vef-
atına kadar Edirne'de yaşadı ve tekke-
sinin civarına defnedildi. Ölüm tarihi hak-
kında kaynaklarda değişik rakamlar ve-
rilmekle birlikte kendisi *Sırr-ı Cânân*
adlı eserini 1516'da yazdığını ifade etti-
ğine göre bu tarihten sonra vefat etmiş
olmalıdır.

Bayezid
Halife'nin
Sırr-ı Cânân
adlı eserinin
ilk sayfası
(Millet Ktp.,
Ali Emîrî,
Manzum, nr. 937)

Bayezid, zühd, takvâ ve irfanı ile ta-
nındığından mertebesinin Bâyezîd-i Bis-
tâmî'ye (ö. 234/848) yakın olduğunu be-
lirtmek için kendisine Bâyezîd-i Sâni de
denilir. Câmî'den çevirdiği, "Kendi hüsnün
hüblar şeklinde peydâ eyledi / Çeşm-i
âşıktan dönüp anı temâşâ eyledi" beyti
Türk tasavvuf edebiyatının en tanınmış
mısralarındandır. Muhyî adlı bir müridi-
nin telif ettiği *Dâire-i Cihannümâ* (İÜ
Ktp., TY, nr. 1533) adlı eserde Bayezid Ha-
life hakkında bazı bilgiler mevcuttur.

Eserleri. 1. *Sırr-ı Cânân*. İbnü'l-Ara-
bî'nin *Fuşûşü'l-hikem*'ine yazdığı şer-
hin manzum hâşiyesi olan bu eseri bir
dostunun Türkçe bir eser yazmasını tek-
lif etmesi üzerine kaleme almıştır. Şiir
teknîği, vezin ve kafiye açısından aksa-
yan yönleri bulunmasına rağmen tasavvuf
tarihi bakımından önemli bir eser olan
Sırr-ı Cânân 5500'ü aşkın beyitten mey-
dana gelmiştir. Eserin yazma bir nüshası
Millet Kütüphanesi'ndedir (Ali Emîrî, Man-
zum, nr. 937). 2. *Secencelü'l-ervâh*. Fâtî-
ha süresinin tefsiri olan eserin yazma bir
nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde
bulunmaktadır (Hâlet Efendi ilâvesi, nr. 3/
I, vr. 3^b-39^a). Kaynaklarda zikredilen *Be-
yânü'l-esrâr*, *Hâşiyetü Envârî't-tenzîl*,
Hâşiyetü 'alâ Fuşûşü'l-hikem, *Risâletü'l-
vücûd*, *Şerhu'n-nüşûs*, *Tûru Sînâ*, *Şer-
hu'l-Fuşûs*, *Şerhu'l-Meşnevî* adlı Arap-
ça eserleri günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâ'îk*, s. 368 vd.; Muhyî,
Dâire-i Cihannümâ, İÜ Ktp., TY, nr. 1533; La-
tîfî, *Tezki*, s. 58; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*,
s. 371; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, II, 595;
Kâtib Çelebi, *Süllemü'l-vüşûl ilâ tabakâti'l-fü-
hûl*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1887,
vr. 60^b; *Keşfü'z-zunûn*, I, 455; II, 980, 986,
1118, 1263; *Hedüyyetü'l-ârifîn*, I, 230; *Os-
manlı Müellifleri*, I, 40; Ergun, *Türk Şairleri*, II,
748-750.

OSMAN TÜREK

BAYEZİD HAMAMI

(bk. BEYAZIT HAMAMI).

BAYEZİD PAŞA

(ö. 824/1421)

Osmanlı Devleti'nin
kuruluş döneminde

I. Mehmed ve II. Murad'ın

vezîriâzamlığını yapan devlet adamı.

Babasının adı Yahşi'dir. Amasya'da
doğduğu için kaynaklarda Amasyalı ola-
rak geçer; ancak Arnavut asıllı olması
da muhtemeldir. Sarayda yetiştirdi ve Yil-

dırım Bayezid zamanında askerî bazı görevlere getirildi. Çelebi Mehmed'in Amasya'daki sancak beyliği sırasında, onun yakın maiyeti arasında yer aldı. Fetret Devri'nde de bu şehzadeye bağlı kalarak hizmetlerine devam etti.

1413'te Çelebi Mehmed'in ülkede asayiş ve birliği sağlamasından sonra vezirîâzamlığa ve Rumeli beylerbeyliğine tayin edildi. Aynı yıl Mûsâ Çelebi'nin öldürülmesinde rol oynadı. Ertesi yıl Osmanlı-Karaman münasebetleri sırasında Karamanoğlu Mehmed Bey'in şartları kendisi için ağır olan bir muahede imzalamasını sağladı. Şeyh Bedreddin vak'asında da hizmeti geçen Bayezid Paşa, 1420'de önce Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal gibi onun müridleri etrafında toplanan âsileri mağlûp etti; daha sonra Deliorman taraflarında yerleşip çevresine taraftar toplayan Şeyh Bedreddin üzerine yürüdü.

Çelebi Mehmed'in ölümünü, onun vasiyeti üzerine oğlu Şehzade Murad gelinceye kadar kırk gün süreyle gizledi ve böylece çıkması muhtemel bir fitneyi önlemiş oldu. Çünkü Bizans İmparatorluğu nezdinde rehin tutulan Şehzade Murad'ın kardeşi Mustafa, yapılan anlaşma gereği padişahın ölümünden sonra serbest bırakılacaktı.

1421 Mayısında tahta geçen II. Murad'ın ilk zamanlarında da mevkiini koruyan Bayezid Paşa, Çelebi Mehmed'in ölümünün duyulmasından sonra serbest bırakılan ve meşrû hükümdarla mücadeleyle başlayan Şehzade Mustafa (Düzmece) üzerine gönderildi. İstanbul Boğazı'ndan Rumeli yakasına geçen yaşlı vezir, yanındaki sayıca az askerle Edirne'nin Sazlıdere mevkiinde Şehzade Mustafa'nın kuvvetleriyle karşılaştı. Emri altındaki askerlerin büyük çoğunluğu Mustafa tarafına geçince teslim olmak zorunda kaldı ve ertesi gün İzmiroğlu Cüneyd Bey'in tahrikleriyle katledildi (1421). Mezarı Sazlıdere'dedir.

Sert bir mizaca sahip, tedbirli ve otoriter bir kişi olan Bayezid Paşa Osmanlı vezirîâzamlarının en büyüklerinden biridir. Özellikle Çelebi Mehmed'in devleti toparlama yolundaki faaliyetleri sırasında büyük hizmetleri geçmiş ve itibar kazanmıştı. Fakat bu itibar Çandarlı İbrahim ve Hacı İvaz Paşa gibi Türk asıllı vezirlerin kıskançlıklarına yol açtığı için hayatının sonlarına doğru biraz da kasıtlı olarak Rumeli'ye Düzmece Mustafa üzerine gönderilmişti.

Bayezid Paşa'nın kardeşi Hamza Bey onun vezirliği sırasında deniz beylerindendi. Venedikliler 1417 yılında Çanakale Boğazı'na girip Lapseki'yi topa tutuklarında karada 10.000'den fazla askerleriyle Venedik kuvvetlerine karşı koydu. Hamza Bey daha sonra da İstanbul'un fethi sırasında Baltaoğlu Süleyman Bey'in yerine donanma kumandanlığına getirilmiştir.

Bayezid Paşa'nın Amasya'da inşa ettirdiği cami, imaret ve medresenin 820 (1418), 821 (1418) ve 823 (1420) tarihli vakfiyelerinde sadece Celâleddin unvanı geçer. 1413'te Karamanoğlu yağmasında tahrip olan Bursa Orhan Gazi Camii'nin tamir kitabesinde ise "vezir-i kebîr" unvanı görülür. Bayezid Paşa ayrıca Bursa'da da bir medrese inşa ettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Aşıkpaşazâde, *Tarih*, s. 83, 97, 190; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3209, vr. 77^a vd.; Neşri, *Cihannümâ* (Unat), I, 403-407, 557-559; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârîh*; I, 107, 125; *Sicill-i Osmânî*, II, 6-7; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 364-365, 378-379, 543, 553-554, 584; Danişmend, *Kronoloji*, I, 184, 185, 441; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 235-236; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimat Tarihi*, Ankara 1959, I, 271, 328, 329; Aydın Taneri, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Döneminde Vezirîâzamlık*, Ankara 1974, s. 37, 62, 71, 95; a.mlf., *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri*, Ankara 1981, s. 149, 150; Baltacı, *Osmanlı Medreseleri*, s. 95-96, 560; *Gazavât-ı Sultan Murâd b. Mehemmed Hân* (nşr. Halil İnalçık — Mevlüd Oğuz), Ankara 1978, s. 13; Mustafa Bilge, *İlk Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1984, s. 115-117.

AYDIN TANERİ

BAYEZİD PAŞA CAMİİ

Amasya'da

XV. yüzyıl başlarında yapılan cami.

Yeşilirmak kıyısında olan Bayezid Paşa Camii, kapısı üstündeki Arapça kitabesine göre Sultan Çelebi I. Mehmed'in vezirlerinden Bayezid Paşa tarafından 817 yılı Muharreminde (Nisan 1414) yaptırılmıştır. Son cemaat yerinin orta kemerinin sağındaki pâyenin dış yüzünde mermer bir levha üzerindeki ikinci bir kitâbede, mimarının Bayezid Paşa'nın **memlûk***lerinden Ya'kûb b. Abdullah olduğu 822 (1419) tarihiyle birlikte yazılmıştır. E. Hakkı Ayverdi, bunun bir tamir kitabesi olduğunu ve belki de caminin yapımından birkaç yıl sonra 818'de (1415) vuku bulan zelzelenin hemen arkasından yapılan bir tamire işaret ettiğini belirtir. Bu görüşün sadece tahminlere da-

yandığı açıkça bellidir. Aynı kemerin sol pâyesi üzerindeki diğer bir mermer levhada caminin "el-muallim" lakaplı Zeyneddin b. Zekeriyâ'nın eseri olduğu yazılmıştır. Ayverdi'ye göre bu da bir tamirle ilgilidir. Son cemaat yeri altında, girişten önceki kemerde sağda "el-muallim Ebû Bekir b. [okunamadı]...", solda "...İbn Müşeymiş ed-Dimaşkî olarak tanınan Muhammed..." yazıları okunmaktadır. Ayrıca son cemaat yeri kemerlerindeki kuşak yazılarda caminin vakfiyesinin özeti taşta işlenmiş olup bu yazının bir köşesinde de "mimar... [okunamadı]... Tugan b. Abdullah" diye okunan bir ad daha vardır. Bunlardan başka Kuşköprüsü yakınındaki kaya üstüne de sekiz satır halinde Bayezid Paşa vakfiyesinin bir özeti işlenmiştir. Vakfiyenin tarihi 820 Zilhiccesi (Ocak 1418) olarak okunmuştur. Yıllar önce İ. Hakkı Uzunçarşılı tarafından okunarak yayımlanan bu kitabeyi daha sonra E. Hakkı Ayverdi de neşretmiştir. Bayezid Paşa'nın 11 Zilhicce 820 (19 Ocak 1418) tarihli başı noksan Arapça bir vakfiyesi Başvekâlet Arşivi'ndedir (Ali Emîrî, Tasnif, nr. 2), bunun Vakıflar defterinde bir sureti vardır (Evr., Kuyûd-ı Kadîme, Müceddet-Anadolu 19, nr. 244). Bu vakfiyenin 821 (1418) ve 823 (1420) tarihli ekleri de bulunmaktadır. Ayrıca bu binanın yapımında çalıştıkları anlaşılan "mimar" ve "muallim" unvanlarıyla anılan ustaların gerçek görevlerinin ne olduğu da tam olarak aydınlığa kavuşmamıştır. Başka hiçbir Osmanlı devri Türk eserinde bu kadar çok usta imzasına rastlanmamış olması dikkat çekicidir. Gabriel, mimar unvanlı olanların bugünkü mimardan farklı olarak inşaata

Bayezid Paşa Camii'nin içinden bir görünüşü

